

NORMATIVNA ANALIZA ELEMENTA KONSOCIJACIJSKE DEMOKRACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

<https://doi.org/10.47960/2831-0322.2023.2.27.145>

Sažetak

Autori u radu analiziraju konsocijacijsku demokraciju kao poseban model demokracije za podijeljena društva. Budući da u podijeljenim društvima postoji više društvenih segmenata, primjena mehanizama majoritarne demokracije može ugroziti manjinske segmente i time poprimiti antidemokratski karakter. U radu se definiira konsocijacijski model demokracije, vrši se usporedba između konsocijacijske, konsenzusne i većinske demokracije te se ispituje postojanje ovoga modela na normativnoj razini u Bosni i Hercegovini. S obzirom na to da postoje oprečna mišljenja treba li konsocijacijsku demokraciju primijeniti u Bosni i Hercegovini, u radu se dokazuje da na normativnoj razini konsocijacijska demokracija postoji kroz ispitivanje postojanja društvenih segmenata i četiri temeljna načela konsocijacijske demokracije u domaćemu pravnom poretku: velike koalicije vođa svih društvenih segmenata, autonomije segmenata, načela razmjernosti i veto mehanizma za zaštitu društvenih segmenata. Analizom se dokazuje da mehanizmi konsocijacijske demokracije, posebno često osporavani mehanizam veta, nisu vodili do uspostave tiranije manjine. Postupak po vitalnome nacionalnom interesu kao svojevrsan veto mehanizam u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine primijenjen je u približno 90 % slučajeva od najbrojnijega društvenog segmenta u Bosni i Hercegovini. Stoga ključno pitanje nije treba li konsocijacijsku demokraciju primijeniti, nego kako unaprijediti učinkovitost konsocijacijskih mehanizama radi ostvarenja stabilne demokracije.

Ključne riječi: *konsocijacijska demokracija; većinska demokracija; konsenzusna demokracija; podijeljeno društvo; društveni segmenti.*

CVIJA JURKOVIĆ*

IVAN TOMIĆ**

Pregledni članak

Review article

UDK: 321.7(497.6)

Primljeno: 30. ožujka 2023.

* dr. sc. Cvija Jurković,
doc., Pravni fakultet
Sveučilišta u Mostaru,
cvija.jurkovic@pf.sum.ba

** Ivan Tomić, mag. iur.,
asist., Pravni fakultet
Sveučilišta u Mostaru,
ivan.tomic@pf.sum.ba

Uvod

Demokracija je jedan od onih pojmova koji se čine samorazumljivim – označava vlast naroda, pri čemu se pod narodom podrazumijeva većina naroda. No temeljna konstrukcijska pogreška pri promatranju nekoga problema često je polaženje od navodno očigledne istine, odnosno Ostromovim rječnikom kazano: „Ono što se intuitivno čini očiglednim, može i ne biti istina.“¹ Razlog pozivanja na misao Vincenta Ostroma svakako je dugogodišnje dominirajuće razumijevanje demokracije kao većinske, majoritarne demokracije uz velik stupanj isključivosti prema drugim mogućim pojavnim oblicima.

Demokracija kao oblik političkoga sustava podrazumijeva ostvarenje narodne suverenosti u smislu Lincolнове vladavine naroda, od naroda i za narod. No narod je apstraktni entitet i vršenje narodne suverenosti može biti organizirano na različite načine. Jedan od načina svakako je i većinska demokracija koja s narodom izjednačava većinu naroda odnosno matematičku većinu koja omogućava zauzimanje najviših funkcija vlasti u državi. Opravdano se može postaviti pitanje sukladnosti ovako shvaćene demokracije s najvišim pravnim vrijednostima kao što su pravednost, mir i etičnost. Može li se donijeti svaka odluka koju podupire tražena većina ili postoje ograničenja, pravna ili izvanpravna, koja su izvan dosega vlasti većinske frakcije? Publius je u *Federalističkim spisima* veliku opasnost vidio u mogućnosti tiranije većinske frakcije.² Je li većinska frakcija ograničena na većinsku stranku ili se u segmentiranim društvima opasnost tiranije većine može prenijeti i na druga područja društva i države? Konačno, može li većinska odluka poništiti ustavom garantirana prava čovjeka i građanina?

Političko uređenje Bosne i Hercegovine nerijetko se kvalificira pojmom konsocijacijske demokracije kao tipa demokracije različita od većinske demokracije. Ovaj se pojam spominje i uz nešto mistike, pristrano, uz političke prizvuke i u političke svrhe, pri čemu se implicitno izražavaju subjektivni stavovi autora pozivanjem na različite autore koji su se bavili pitanjem demokracije. U radu će se objasniti pojam konsocijacijske demokracije, temeljne razlike između većinske i konsocijacijske demokracije, analizirati nužne i pogodne elemente za ostvarenje konsocijacijske demokracije te ispitati u kojoj je mjeri ovaj oblik demokracije prisutan i ostvariv u državnome uređenju Bosne i

¹ Vincent Ostrom, *Politička teorija složene republike*, Informator, Zagreb, 1989., str. 181.

² Više o tome: Vojislav Stanovčić (ur.), *Federalistički spisi*, Radnička štampa, Beograd, 1981.

Hercegovine. Zbog postojanja diskusija koje tvrde da različite okolnosti „ne čine mogućim primjenu ovakvog [konsocijacijskog, *nap. aut.*] modela“³, autori smatraju nužnim dokazati da konsocijacijska demokracija na normativnome polju postoji u Bosni i Hercegovini.⁴

1. Pojam konsocijacijske demokracije

Pri definiranju nekoga pojma često se polazi od etimološkoga značenja. Riječ konsocijacija potječe od latinskih riječi *con* + *sociare* (zajedno + udružiti se, vezati se).⁵ Prema tomu konsocijacijska demokracija predstavljala bi onu vrstu demokracije koja se odnosi na čimbenike koji su zajednički udruženi, vezani, odnosno povezani. Spomenuti čimbenici nesumnjivo su prvenstveno društva koja se udružuju ili su povezana zajedno, a konsocijacijska demokracija u tome smislu jest ona koja omogućuje ili barem pospješuje ostvarivost demokracije u takvu složenom društvu.

Prema najistaknutijemu predstavniku ovoga tipa demokracije Arendu Lijphartu konsocijacijska demokracija predstavlja vladavinu kartela elita ustanovljenu kako bi demokraciju s fragmentiranom političkom kulturom pretvorila u stabilnu demokraciju.⁶ Kako navodi Ambarkov, konsocijacijska demokracija kao oblik vladavine osmišljen za poticanje stabilne demokracije u zemljama koje su duboko podijeljene po etničkoj, religijskoj ili drugoj crti društvenoga rascjepa postala je naširoko prepoznata zbog stvarna utjecaja na ustavni dizajn u novim demokracijama.⁷ Temeljnu svrhu ovoga tipa demokracije, dakle, predstavlja osiguravanje stabilnosti demokratskoga poretka u heterogenim državama. Brojni autori dvoje o potencijalu konsocijacijske demokracije da osigura takvu vrstu stabilnosti. Mill navodi da su slobodne

³ Maja Sahadžić, „Priroda političkog sistema u Bosni i Hercegovini“, u: Saša Gavrić – Damir Banović (ur.), *Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini – Analiza postdejtonskog političkog sistema*, Magistrat Sarajevo, University Press, Sarajevo, 2011., str. 33.

⁴ O metodološkim problemima kritike konsocijacijske demokracije vidjeti: Mirjana Kasapović, „Metodološki problem kritike konsocijacijske demokracije u Bosni i Hercegovini“, *Status: magazin za političku kulturu*, 12 (2007.), str. 136-143.

⁵ Usp. „Consociation“, *Oxford Languages*, <<https://languages.oup.com/>> (9. srpnja 2022.).

⁶ Usp. Arend Lijphart, *Thinking About Democracy: Power sharing and majority rule in theory and practice*, Routledge, London – New York, 2008., str. 31.

⁷ Više o tome: Nikola Ambarkov, „Ottoman Millet System and the Political System of Both Yugoslavias as Pre-Consociational Experience for the Macedonian and the Bosnian Multicultural Society“, *Iustinianus Primus Law Review*, 6 (2015.) 1, str. 1-14.

institucije u zemlji sastavljenoj od različitih nacija gotovo nemoguće.⁸ Stoga je važno osigurati drukčije mehanizme od onih kojima se služi većinska demokracija. U tome smislu Lembruch navodi da „ako demokracija treba funkcionirati u kulturno – etnički ili vjerski – fragmentiranim društvima, mora posegnuti za drukčijim postupcima reguliranja sukoba umjesto da ih razrješuje odlučivanjem većinom“⁹.

Razmatranje konsocijacijske demokracije kao mogućega modela demokracije za Bosnu i Hercegovinu nailazi na prepreke s obzirom na osporavanja postojanja duboko podijeljena karaktera društva u Bosni i Hercegovini. Osim toga, uspostavi konsocijacijskoga modela demokracije prigovara se da vodi razaranju Bosne i Hercegovine, da takav model nije moguć u društvima koja nisu bila suočena s nasiljem, preferiranje nacije odnosno kolektiva ispred pojedinca, povezanost konsocijacijske demokracije s teritorijalnom organizacijom države, da je nedemokratski model onaj koji ima prijelazni karakter. S druge strane, zagovornici ovoga modela demokracije ističu njegovu temeljnu važnost za sam opstanak Bosne i Hercegovine i omogućavanje stabilnosti sustava. Unatoč svim kritikama, čini nam se da je najprikladniji komentar trenutalnoga stanja da će se rasprava o konsocijacijskoj demokraciji u Bosni i Hercegovini nastaviti pri čemu je ključno uvažavanje prava na drukčije mišljenje.¹⁰ Autori će u radu dokazati da konsocijacijska demokracija postoji na normativnome planu. Stoga ključno pitanje nije treba li se uspostaviti ovakav model demokracije u Bosni i Hercegovini jer on već postoji, nego kako poboljšati konsocijacijske mehanizme.

2. Elementi konsocijacijske demokracije

Pri definiranju konsocijacijske demokracije uobičajeno se navode elementi, odnosno bitne karakteristike: velika koalicija političkih vođa svih važnih segmenata pluralnoga¹¹ društva, veto kao sredstvo dodatne zaštite vitalnih manjinskih interesa, proporcionalnost kao načelo političkoga predstavljanja,

⁸ Usp. Mirjana Kasapović, *Bosna i Hercegovina podijeljeno društvo i nestabilna država*, Politička kultura, Zagreb, 2005., str. 23.

⁹ Isto, str. 26.

¹⁰ Usp. Esad Delibašić, „Bauk konsocijacije ili...“, *Zeničke sveske: časopis za društvenu fenomenologiju i kulturnu dijalogiku*, 5 (2007.), str. 190-203.

¹¹ Više od tome: M. Kasapović, „Pluralno i pluralističko društvo“, *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 2 (2011.) 7, str. 68-70.

postavljanja u državnu službu i raspodjele javnih fondova i autonomija segmenata.¹² Lijphart je, uz četiri polazna institucionalna aranžmana, kasnije dodatno razrađena i proširena, dokazao da je podijeljenim društvima moguće upravljati uz pomoć pregovora, kompromisa i uključenosti. Suradnju među elitama izdvaja kao osnovnu značajku kojom se odlikuje konsocijacijska demokracija.¹³

Velika koalicija podrazumijeva odsutnost klasične opozicije. U praksi se ovaj nedostatak konsocijacijske demokracije nastojao nadomjestiti mehanizmima izravne demokracije kao i problemskom odnosno područnom opozicijom. Kako je svrha opozicije otkrivati i upozoravati na anomalije u ponašanju vlasti, ovaj nedostatak može biti niveliran samim uzrokom – velikom koalicijom. Naime, ako vlast sačinjavaju različite političke stranke koje predstavljaju različite društvene segmente, nesumnjivo je da će svaka od njih oponirati na zloupotrebe. Nadalje, kako je osnovni cilj konsocijacijske demokracije stabilnost demokratskoga poretka, odsustvo klasične opozicije u takvim društvima ne znači samim time demokratsku insuficijenciju. Također, manjinski veto u ovome kontekstu može se shvatiti kao sredstvo oponiranja na zloupotrebe koje bi pokušala kroz vlast ostvariti većinska frakcija. Velika koalicija predstavlja „poseban način da se o najvažnijim pitanjima zajedničkog života ne odlučuje prema pravilu većine“¹⁴.

Veto služi kao ultimativno sredstvo obrane manjinskih segmenata. Mogućnost tiranije manjine koju može potencirati veto Lijphart neutralizira činjenicom da je riječ o vetu koji može koristiti svaki segment te tako djeluje odvratajuće od pretjerana korištenja.¹⁵

Proporcionalnost otklanja velik dio razdornih problema koji mogu opteretiti konsocijacijski uređeno društvo pri čemu samo načelo proporcionalnosti može poprimiti dva oblika: nadpredstavljenost malih segmenata i paritetnu reprezentaciju.¹⁶

¹² Usp. A. Lijphart, *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*, Yale University Press, New Haven – London, 1977., str. 25.

¹³ Više o tome: Gordana Iličić, „Utjecaj većinskoga segmenta na propast konsocijacijskoga aranžmana, slučaj Cipra“, *South Eastern European Journal of Communication*, 3 (2021.) 2, str. 49–60.

¹⁴ Ugo Vlasisavljević, „Demokratska konsocijacija i nepodnošljivi pluralizam“, *Status: magazin za političku kulturu i društvena pitanja*, 6 (2005.), str. 118.

¹⁵ Više o tome: Devin F. J. Haymond, „Minority Vetoes in Consociational Legislatures: Ultimately Weaponized?“, *Indiana Journal of Constitutional Design*, 6 (2020.), str. 1–26.

¹⁶ A. Lijphart, *Democracy...*, str. 41.

Autonomija segmenata podrazumijeva zajedničko odlučivanje o zajedničkim interesima kroz proporcionalni utjecaj segmenata, dok se odlučivanje o svim drugim pitanjima koja se tiču interesa pojedinih društvenih segmenata ostavlja njima na autonomno odlučivanje. Ovim se otvara poznata dvojba državnoga uređenja – unitarni ili federalni oblik države. Konsocijacijska demokracija pretpostavlja neku inačicu federalizma pri čemu je autonomiju segmenata lakše ostvariti ako su društveni segmenti teritorijalno koncentrirani i oblikovani u federalnu jedinicu, ali nije na federalizam isključivo ograničena nego se može ostvariti kroz različite forme autonomnih institucija. „Glavna odrednica federalizma je podjela vlasti, uz pomoć koje se pojačava uspješnost vlade da upravlja konfliktima u podijeljenim društvima, gdje se federalizam izdvaja kao poseban oblik autonomije u pluralnim društvima, iako se načela federalizma mogu primijeniti i u zajednicama koje po svom sastavu nisu heterogene i pluralne.“¹⁷ Pri tomu „za razliku od secesije i prisilnih praksi, autonomija se smatra manje skupom i manje prijetećim mehanizmom upravljanja etničkim sukobima. S obzirom na njezinu fleksibilnost, kao koncepta i kao alata, autonomija se može prikladno prilagoditi svakom konkretnom slučaju na koji se primjenjuje.“¹⁸ Autonomija segmenata „jača osjećaj sigurnosti, te otklanja opasnost od donošenja odluka na razini centralnih vlasti koje mogu biti u suprotnosti s partikularnim interesima različitih sub-nacionalnih grupa“¹⁹.

3. Usporedba većinske, konsenzusne i konsocijacijske demokracije

Na temelju konsocijacijske demokracije Lijphart je u kasnijim radovima izgradio pojam konsenzusne demokracije i suprotstavio je tzv. westminster-skome modelu odnosno većinskoj demokraciji. Većinsku demokraciju obilježava klasična dihotomija između većine i manjine pri čemu se prvoj daje pravo upravljanja društvom samom činjenicom da predstavlja većinu. Ovo je

¹⁷ Ivan Čubela, „Institucionalni modeli i upravljanje razlikama u podijeljenim društvima“, *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 22 (2018.) 1, str. 130.

¹⁸ Carmen Kettley, „Power-Sharing and Ethnic Conflict: The Consociational-Integrative Dichotomy and Beyond“, *European Yearbook of Minority Issues*, 1 (2001./2002.), str. 249.

¹⁹ Nikola Beljinac, „Konsocijativna demokratija u postkonfliktnim društvima“, *Politeia: naučni časopis Fakulteta političkih nauka u Banjoj Luci za društvena pitanja*, 2 (2012.) 3, str. 205.

u duboko podijeljenim društvima ne samo nedemokratsko nego je i opasno jer se manjina koja ne sudjeluje u vlasti može osjećati isključeno i diskriminirao te tako izgubiti odanost sustavu. Za takva društva Lijphart predlaže konsenzusnu demokraciju koju karakterizira konsenzus umjesto opozicije, uključivanje umjesto isključivanja, maksimizacija veličine odlučujuće većine umjesto obične većine.²⁰

Razlike između većinske i konsenzusne demokracije po Lijphartu Kasapović iskazuje na sljedeći način:²¹

<i>Većinska demokracija</i>	<i>Konsenzusna demokracija</i>
<i>Jednostranačka vlada</i>	<i>Koalicijska vlada</i>
<i>Prevlast izvršne vlasti nad parlamentom</i>	<i>Ravnoteža izvršne i zakonodavne vlasti</i>
<i>Dvostranački sustav</i>	<i>Višestranački sustav</i>
<i>Jednodimenzionalni stranački sustav</i>	<i>Višedimenzionalni stranački sustav</i>
<i>Većinsko predstavništvo</i>	<i>Razmjerno predstavništvo</i>
<i>Unitarna država</i>	<i>Federalna država</i>
<i>Jednodomni parlament</i>	<i>Dvodomni parlament</i>
<i>Nepisani ustav</i>	<i>Pisani kruti ustav</i>

Kao što je vidljivo, konsenzusna demokracija preferira podjelu vlasti između više društvenih segmenata kroz koalicijsku vladu, federalizam i dvodomni parlament čemu pogoduje razmjerno predstavništvo koje dovodi do višestranačkoga sustava, ravnoteže izvršne i zakonodavne vlasti s osebujnim i višedimenzionalnim stranačkim sustavom koji pored standardne podjele na lijevo – desno uključuje polarizaciju na vjerskoj, kulturno-etničkoj, urbano-ruralnoj, postmaterijalističkoj te dimenziji vanjske politike i potpore sustavu. Ovakva podjela vlasti zajamčena je pisanim krutim ustavom koji uključuje izvanredne većine za promjenu te tako zamjenjuje obično većinsko odlučivanje karakteristično za majoritarnu demokraciju.

Pri usporedbi konsocijacijske i konsenzusne demokracije Lijphart prvenstveno polazi od toga da su obje ne većinske ili protuvećinske, ali dok je konsocijacijska demokracija oblik političkoga uređenja samo u pluralnim ili podijeljenim društvima, konsenzusna demokracija primjenjiva je i u polupluralnim i nepluralnim društvima. Iz te temeljne razlike izvode se daljnje razlike:²²

²⁰ Usp. A. Lijphart, *Patterns of Democracy: Government forms and Performance in Thirty-Six Countries*, Yale University Press, New Haven – London, 2012., str. 38.

²¹ M. Kasapović, *Bosna i Hercegovina...*, str. 60-61.

²² Isto, str. 62-63.

<i>Konsocijacijska demokracija</i>	<i>Konsenzusna demokracija</i>
<i>Kooperacija elita</i>	<i>Kompetitivnost elita</i>
<i>Velika koalicija</i>	<i>Višestranačka vlada</i>
<i>Federalizam kao institucionalni oblik autonomije segmenata</i>	<i>Decentralizacija</i>
<i>Načelo razmjernosti kod predstavničkoga tijela, imenovanja u javne službe te raspodjele javnih fondova</i>	<i>Načelo razmjernosti kod predstavničkoga tijela</i>
<i>Veto manjina</i>	<i>Izvanredne većine</i>

Iako su konsocijacijska i konsenzusna demokracija slične, postoje određene razlike između ovih modela. Konsenzusna demokracija podrazumijeva veću kompetitivnost elita, ne uključuje nužno veliku koaliciju, ali je niti ne isključuje, autonomija se ostvaruje pomoću različitih vidova decentralizacije, a načelo razmjernosti primjenjuje se samo na predstavničko tijelo. Umjesto veta manjina primjenjuju se izvanredne većine koje su ipak blaža inačica u odnosu na mehanizam veta.

Pored navedenih institucionalnih aranžmana veći broj autora navodi elemente koji pospješuju razvoj konsocijacijske demokracije. Među te elemente ubrajaju se rascjepi među društvenim segmentima, ravnoteža segmenata, zemlja male veličine, postojanje vanjske opasnosti, nadsvođujuća suradnja, potpora načelu o vlasti kartela elita, duljina primjene konsocijacijske demokracije, unutarnja politička kohezija potkultura, tradicija akomodacije elita i socioekonomska jednakost.²³ Prisutnost ili odsutnost navedenih elemenata pospješuje razvoj konsocijacijske odnosno centrifugalne demokracije pod kojom se podrazumijeva stanje u segmentiranome društvu u kojemu elite ne surađuju nego svojim postupanjem produbljuju društvene rascjepe.²⁴ Konsocijacijska demokracija svakako će biti primjenjivija u društvima u kojima su prisutni pospješujući elementi.

Pri ustavnome dizajnu u podijeljenim društvima Lijphart preporučuje odabiranje sustava proporcionalnoga predstavništva koji je jednostavan i operativan, višemandatne izborne jedinice koje nisu prevelike, zatvorene ili gotovo zatvorene stranačke liste radi jačanja kohezije političkih stranaka,

²³ Usp. Matthijs Bogaards, „The Favourable Factors for Consociational Democracy: A Review“, *European Journal of Political Research*, 33 (1998.) 4, str. 475-496; navedeno prema: Mirjana Kasapović, *Bosna i Hercegovina...*, str. 51. Vidi također: Rudy B. Andeweg, „Consociational Democracy“, *Annual Review of Political Science*, 3 (2000.), str. 509-536.

²⁴ Više o tome: Ivan Pepić – Višeslav Raos, „Komparacija konsocijacijske i centrifugalne demokracije: Švicarska i Bosna i Hercegovina“, *Politička misao: časopis za politologiju*, 52 (2015.) 3, str. 105-129.

parlamentarni sustav vlasti, osiguravanje stabilnosti vlade kroz ustavne mehanizme kao što je konstruktivno glasovanje o povjerenju, izbor šefa države u parlamentu uz ovlasti koje će biti ceremonijalne prirode, federalizam ili neteritorijalnu autonomiju.²⁵

4. Konsocijacijska demokracija u Bosni i Hercegovini

Konsocijacijska demokracija kao model demokracije za podijeljena društva trebala bi potencijalne sukobe društvenih segmenata premjestiti unutar sustava kako bi se djelovanjem institucionalnih mehanizama sukob učinio potencijalom za izlazak iz krize. Takva svrha konsocijacijske demokracije približava je federalnomu uređenju jer federalizam pruža priliku „da ljudi u društvu priznaju sukob kao manifestaciju međuovisnosti interesa koja nastaje u implicitnoj ili inicijalnoj zajednici interesa. Pojava konflikta tada se smatra pozivom na zajedničko traženje istine o prirodi angažiranih interesa, prirodi međuzavisnih odnosa i uvjetima pri kojima ti interesi mogu postati međusobno komplementarni u okviru šire zajednice interesa.“²⁶

U znanstvenoj zajednici ne postoji slaganje čak ni oko pitanja je li Bosna i Hercegovina segmentirano društvo. Rasprava se odvija u okvirima argumenata da je „podijeljenost bosanskohercegovačkog društva izmišljena“²⁷ do konstatacije da je „BiH paradigmatično pluralno ili podijeljeno društvo“²⁸, a smatraju je i „najdublje podijeljenom europskom državom“²⁹. Autori će dokazati postojanje temeljnih elemenata konsocijacijskoga modela demokracije na normativnoj razini što čini nepotrebnim rasprave o mogućnosti primjene ovoga modela. Stvarna se rasprava, znanstvena i društveno-politička, stoga, treba usmjeriti na detektiranje problema u funkcioniranju konsocijacijskoga modela demokracije radi učinkovitijega djelovanja ovoga modela na stabiliziranje demokracije u Bosni i Hercegovini.

²⁵ Više o tome: A. Lijphart, *Thinking...*, str. 79-84.

²⁶ V. Ostrom, n. dj., str. 46.

²⁷ Tarik Haverić, „Muke s liberalizmom“, <<https://tarikhaveric.com/pravno-politicki-spisi/muke-s-liberalizmom/>> (9. srpnja 2022.).

²⁸ M. Kasapović, „Bosna i Hercegovina: deset godina nakon Dayton“, *Status: magazin za političku kulturu i društvena pitanja*, 9 (2006.), str. 52.

²⁹ Benjamin Reilly, *Democracy in Divided Societies: Electoral Engineering for Conflict Management*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.; citirano prema: M. Kasapović, „Bosna i Hercegovina: deset...“, str. 52.

4.1. Društveni segmenti

Prvo i najvažnije pitanje za primjenjivost konsocijacijskoga modela demokracije odnosi se na postojanje društvenih segmenata čiju akomodaciju ovaj model treba ostvariti. Na normativnoj razini postojanje društvenih segmenata nesumnjivo se potvrđuje u najvišem pravnom aktu Bosne i Hercegovine. U preambuli Ustava Bosne i Hercegovine utvrđeno je da „Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi (zajedno s ostalima), i građani Bosne i Hercegovine ovim utvrđuju Ustav Bosne i Hercegovine“³⁰. Dakle, oni su ustavotvorni. Tvoreći Ustav, posljedično tvore i društveno uređenje Bosne i Hercegovine. Preambula Ustava Bosne i Hercegovine utvrđuje konstitutivne narode kao segmente Bosne i Hercegovine, a normativni dio potvrđuje segmentiranost kroz različite odredbe kojim se jamče prava konstitutivnih naroda, društvenih segmenata u Bosni i Hercegovini.

Pojam konstitutivnosti „tiče se nečega što je esencijalno, bez čega se cjelina u čijoj konstituciji sudjeluje, odnosno od kojih je socijalna supstanca neke države sazdana, ne može zamisliti niti postojati“ te se navodi da je „konstitutivnost naroda institut koji je utvrđen u cilju provođenja konsocijacijskih rješenja kao oblika političkog režima u najpodjeljenijem društvu u Europi, a kojim se uređuje odnos između društvenih segmenata – konstitutivnih naroda“³¹. Ustavni sud Bosne i Hercegovine potvrdio je značenje konstitutivnih naroda s obzirom na to da je naveo kako se konstitutivnost naroda mora shvatiti „kao natkrovljujuće načelo Ustava BiH kojem se entiteti moraju u potpunosti povinovati prema članu III/3.(b) Ustava BiH“³². Iz navedenoga proizlazi da su konstitutivni narodi kao društveni segmenti utvrđeni Ustavom Bosne i Hercegovine i potvrđeni stavom Ustavnoga suda Bosne i Hercegovine što čini primjenjivim model konsocijacijske demokracije na Bosnu i Hercegovinu.

4.2. Velika koalicija

Lijphartova definicija velike koalicije podrazumijeva da vlast moraju imati vođe najvažnijih društvenih segmenata. Budući da je prethodno utvrđeno da

³⁰ Preambula Ustava Bosne i Hercegovine.

³¹ Boris Barun, „Konstitutivnost naroda kao natkrovljujuće ustavno načelo (II)“, <<https://idpi.ba/konstitutivnost-naroda-kao-natkrovljujuce-ustavno-nacelo-ii/>> (9. srpnja 2022.).

³² „Odluka o dopustivosti i meritumu U – 23/14“, *Službeni glasnik BiH*, 1/17, toč. 49.

društvene segmente predstavljaju konstitutivni narodi, potrebno je ispitati u kojoj mjeri normativna rješenja potiču ovakvu koaliciju.

Ustav Bosne i Hercegovine propisuje da će zakonodavnu vlast obavljati Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine koja se sastoji od Zastupničkog doma i Doma naroda, pri čemu je za donošenje zakona potrebna suglasnost obaju domova. Dom naroda sastoji se od 15 izaslanika, 5 Hrvata koje biraju hrvatski izaslanici Doma naroda Federacije, 5 Bošnjaka koje biraju bošnjački izaslanici Doma naroda Federacije i 5 Srba koje bira Narodna skupština Republike Srpske. Za pravovaljano odlučivanje potreba je nazočnost najmanje tri bošnjačka, tri hrvatska i tri srpska izaslanika.³³

Izvršnu vlast u Bosni i Hercegovini vrši Predsjedništvo BiH i Vijeće ministara BiH. Predsjedništvo BiH sastoji se od tri člana: jednoga Bošnjaka, jednoga Hrvata i jednoga Srbina te je predviđeno da će sve odluke nastojati donositi konsenzusom. Vijeće ministara ne može imati više od dvije trećine ministara s područja Federacije BiH, a zamjenici ministara ne mogu biti iz istoga konstitutivnog naroda kao ministar. Budući da je Federacija BiH izborna jedinica za članove Predsjedništva, može se zaključiti da dvije trećine ministara s područja Federacije predstavlja dva društvena segmenta, Bošnjake i Hrvate. Preostalu trećinu čine ministri iz Republike Srpske koja predstavlja izbornu jedinicu za srpskoga člana Predsjedništva te tako predstavlja treći društveni segment.³⁴

U skladu s navedenim normativna razina istraživanja potvrđuje konstitucionalizaciju sudjelovanja u vlasti najvažnijih društvenih segmenata u Bosni i Hercegovini te potiče veliku koaliciju svih segmenata s obzirom na propisane mehanizme konsenzusa u Predsjedništvu i minimalnoga broja nazočnih predstavnika konstitutivnih naroda u Domu naroda. Bez ostvarivanja navedenih mehanizama nije moguće stabilno funkcioniranje, što veliku koaliciju čini nužnom.

4.3. Autonomija segmenata

Autonomija segmenata, konstitutivnih naroda, najspornije je pitanje u kojemu se konsocijacijska demokracija i federalizam ukrštavaju i čine osebnost uređenja Bosne i Hercegovine. Ustavom je određeno da se Bosna i Hercegovina sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike

³³ Ustav Bosne i Hercegovine, čl. IV.

³⁴ Isto, čl. V.

Srpske.³⁵ Takvim uređenjem uspostavljen je asimetrični federalizam kojim je jedan društveni segment – Srbi kao konstitutivan narod autonomiju ostvario u obliku zasebne federalne jedinice, dok su preostala dva društvena segmenta autonomiju na normativnoj razini trebala ostvariti u Federaciji kao drugome entitetu. U ovakvu uređenju pojedini autori vide „temeljno protuslovlje Daytonskog sporazuma i samog Ustava Bosne i Hercegovine“³⁶.

Federacija Bosne i Hercegovine sastoji se od deset županija kao federalnih jedinica pri čemu je sam Ustav Federacije Bosne i Hercegovine prije amandmanskih izmjena poznao županije s većinskim bošnjačkim odnosno većinskim hrvatskim stanovništvom. Unatoč amandmanskim izmjenama kojima su brisane riječi većinskim hrvatskim odnosno bošnjačkim, cilj je odredbe ostao isti, a to je zaštita društvenih interesa zajednica, odnosno interesa društvenih segmenata.

Naime, važećim ustavnim rješenjima predviđeno je da županije mogu osnivati vijeće županija u cilju koordiniranja politike i aktivnosti u vezi s pitanjima od zajedničkoga interesa za njihove zajednice i radi obavještanja svojih predstavnika u Domu naroda.³⁷ Ako na ovu odredbu primijenimo pravila jezičnoga tumačenja, proizlazi da se autonomija segmenata ostvaruje kroz zajedničke interese zajednica. Vijeće zajednica/županija trebalo bi jamčiti zajedničke interese pojedinih društvenih segmenata. Primjenom sustavna i ciljnoga tumačenja ovakav zaključak proizlazi kao nužan jer ustavotvorac upućuje na obavještanje o pitanjima od zajedničkoga interesa svojih predstavnika u Domu naroda. Dom naroda specifičnost je državnoga uređenja jer pruža zaštitu društvenim segmentima u njihovu predstavljanju u toj instituciji umjesto predstavljanja federalnih jedinica kao u klasičnim federacijama.

Iz navedenoga proizlazi da je i drugo načelo predviđeno na normativnoj razini. Iako su normativna rješenja asimetrična za društvene segmente, *ratio*

³⁵ Isto, čl. I. 3.

³⁶ Zvonko Miljko, *Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006., str. 205.

³⁷ „Ustav Federacije Bosne i Hercegovine“, *Službene novine FBiH*, 1994, 1, 1/1994 – Amandman I, 13/1997 – Amandmani II-XXIV, 13/1997 – Amandmani XXV i XXVI, 16/2002 – Amandmani XXVII-LIV, 22/2002 – Amandmani LVI-LXIII, 52/2002 – Amandmani LXIV-LXXXVII, 60/2002 – ispr. Amandmana LXXXI, 18/2003 – Amandman LXXXVIII, 63/2003 – Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/2004 – Amandmani XCV-CII, 20/2004 – Amandmani CIII i CIV, 33/2004 – Amandman CV, 71/2005 – Amandmani CVI-CVIII, 72/2005 – Amandman CVI i 88/2008 – Amandman CIX), čl. V.1.3.

legis njihova postojanja jesu zaštita i ostvarenje „zajedničkih interesa“ društvenih segmenata.

4.4. Načelo razmjernosti

Treće načelo, specifično za podijeljena društva, načelo je razmjernosti političkoga predstavništva i raspodjele javnih fondova pri čemu navedeno načelo ne isključuje paritetnu zastupljenost ili čak namjernu nadpredstavljenost segmenata. U Bosni i Hercegovini, pored spomenutih rješenja za Predsjedništvo i Dom naroda koji se zasnivaju na paritetu segmenata, prisutna je specifična formula: 2/3 iz Federacije BiH i 1/3 iz Republike Srpske kod popune Vijeća ministara BiH, Ustavnoga suda BiH, Zastupničkoga doma Parlamentarne skupštine BiH, kao i prvoga Upravnog odbora Centralne banke BiH.

Načelo proporcionalnosti propisano je na ustavnoj razini generalnom klauzulom prema kojoj će dužnosnici postavljeni na položaje u institucijama Bosne i Hercegovine odražavati opći sastav naroda Bosne i Hercegovine.³⁸ Zakonom o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine propisano je da struktura državnih službenika u državnoj službi okvirno odražava nacionalnu strukturu stanovništva Bosne i Hercegovine prema posljednjemu popisu stanovništva.³⁹

Kada je riječ o raspodjeli javnih fondova, raspodjela prihoda od neizravnih poreza vrši se u skladu sa zakonom o uplatama na jedinstven račun i raspodjelom prihoda⁴⁰ i koeficijentima koje utvrđuje Upravni odbor Uprave za neizravno oporezivanje. Odlukom Upravnoga odbora Uprave za neizravno oporezivanje BiH utvrđeni su privremeni koeficijenti raspodjele sredstava s jedinstvenoga računa za razdoblje siječanj – ožujak 2023. godine i iznose: Federacija BiH 62,60 %, Republika Srpska 33,85 % i Brčko Distrikt BiH 3,55 %.⁴¹ U skladu s navedenim i ovo načelo konsocijacijske demokracije prošlo je normativni test u važećemu pravnom poretku uz napomenu ograničenosti analize zbog potrebe konciznosti teksta.

³⁸ Ustav Bosne i Hercegovine, čl. IX.3.

³⁹ „Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine“, *Službeni glasnik BiH*, 12/02, 19/02, 8/03, 35/2003, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 50/08 – dr. zakon, 43/09, 8/10, 40/12 i 93/17, čl. 2., st. 2.

⁴⁰ „Zakon o uplatama na Jedinstveni račun i raspodjeli prihoda“ *Službeni glasnik BiH*, 55/04, 34/07, 49/09, 91/17.

⁴¹ „Odluka o utvrđivanju privremenih koeficijenata za raspodjelu sredstava s jedinstvenog računa za razdoblje siječanj – ožujak 2023. godine“, *Službeni glasnik BiH*, 85/22.

4.5. Veto

Četvrto načelo konsocijacijske demokracije veto je kao ultimativno sredstvo obrane manjinskih segmenata. Na normativnoj razini u Bosni i Hercegovini moguće je analizirati institut veta kroz tri pojavna oblika.

Prvi se odnosi na vitalni nacionalni interes bošnjačkoga, hrvatskoga ili srpskoga naroda. Naime, predložena Odluka Parlamentarne skupštine može se proglasiti štetnom za vitalne interese bošnjačkoga, hrvatskoga ili srpskoga naroda većinom glasova bošnjačkih, odnosno hrvatskih, odnosno srpskih izaslanika. Za takvu će predloženu Odluku u Domu naroda biti potrebna suglasnost većine bošnjačkih, većine hrvatskih i većine srpskih izaslanika koji su nazočni i koji glasuju. U slučaju protivljenja većine bošnjačkih, hrvatskih ili srpskih izaslanika predsjedavajući Doma naroda odmah će sazvati Zajedničku komisiju sastavljenu od tri izaslanika, od kojih su po jednoga izabrali bošnjački, hrvatski i srpski izaslanici, radi rješenja spornoga pitanja. Ako Komisija u roku od pet dana ne uspije to pitanje riješiti, predmet će se uputiti Ustavnomu sudu koji će ga po hitnu postupku ispitati kako bi vidio ima li postupovnih nepravilnosti.

Predmetni mehanizam dosad je korišten kako je prikazano u Tablici.⁴²

Izjava	Br.	Nemjerodavnost	Nema povrede	Povreda
<i>Klub izaslanika hrvatskoga naroda</i>	2	-	1	1
<i>Klub izaslanika bošnjačkoga naroda</i>	14	5	8	1
<i>Ukupno</i>	16	5	9	2

Analiza mogućnosti veta u prvome pojavnom obliku pokazuje djelomično iznenađujuće rezultate, jer je u od 14 od 16 slučajeva postupak po vitalnome nacionalnom interesu pokrenuo Klub izaslanika bošnjačkoga naroda koji je najbrojniji društveni segment u Bosni i Hercegovini, dok je Klub izaslanika hrvatskoga naroda ovaj postupak pokrenuo samo u dva slučaja. Ova analiza pokazuje da mehanizam veta nije zloupotrijebljen kako bi nametnuo tiraniju manjine, što je čest argument zagovornika većinske demokracije i argumentiranja opasnosti veto mehanizma.

⁴² „Vitalni nacionalni interes, <<https://www.parlament.ba/Content/Read/39?title=Vitalninacionalniinteres>> (9. 7. 2022.).

Druga mogućnost korištenja veto mehanizma kombinira teritorijalne (entiteti) i personalne (društveni segmenti) elemente. Ustavom je propisano da će Predsjedništvo nastojati odluke donositi konsenzusom, uz mogućnost većinskoga odlučivanja ako se ne postigne konsenzus. No u tome slučaju član Predsjedništva, koji se ne slaže s Odlukom Predsjedništva, može je proglasiti destruktivnom za vitalni interes entiteta za teritorij s kojega je izabran, pod uvjetom da to učini u roku od tri dana po njezinu usvajanju. Takva će Odluka biti odmah upućena Narodnoj skupštini Republike Srpske ako je tu izjavu dao član s toga teritorija; bošnjačkim izaslanicima u Domu naroda Federacije ako je takvu izjavu dao bošnjački član; ili hrvatskim izaslanicima u istome tijelu ako je tu izjavu dao hrvatski član. Ako takav proglas bude potvrđen dvotrećinskom većinom glasova u roku od deset dana po upućivanju, osporavana Odluka Predsjedništva neće imati učinka.⁴³ Iako ustavna formulacija jezično upućuje na vitalni interes entiteta, jer se Odluka upućuje bošnjačkim odnosno hrvatskim izaslanicima na konačno odlučivanje, *raison d'être* ove odredbe svodi se na zaštitu interesa društvenih segmenata.

Prema informaciji Tajništva Predsjedništva BiH predmetni mehanizam od uspostavljanja Predsjedništva BiH do danas korišten je na sljedeći način:⁴⁴

Pokretač	Br.	Potvrđen	Nije potvrđen
<i>Bošnjački član Predsjedništva BiH</i>	3	2	1
<i>Srpski član Predsjedništva BiH</i>	19	11	8
<i>Hrvatski član Predsjedništva BiH</i>	0	0	0
<i>Ukupno</i>	22	13	9

Iz prethodne je tablice vidljivo da je ovaj mehanizam ukupno korišten u 22 slučaja. Od toga je u 13 slučajeva, odnosno u 59,1 %, potvrđen proglas te Odluka Predsjedništva BiH nije stupila na snagu. Analizirano po društvenim segmentima ovim se mehanizmom najviše koristio srpski član Predsjedništva BiH pri čemu je od ukupno 19 slučajeva ovaj mehanizam čak 15 puta korišten u prethodnu sazivu Predsjedništva BiH (2018. – 2022. godina). Zanimljivo je da najmalobrojniji društveni segment nije koristio ovaj mehanizam nijednom. Iz navedenoga se nedvojbeno može zaključiti da veto mehanizam

⁴³ Ustav Bosne i Hercegovine, čl. V.2.d).

⁴⁴ Informacija u vezi zahtjeva za pristup informacijama, br: UP1-05-37-2-17-3/22 od 27.7.2022. godine.

kao ultimativno oružje zaštite manjinskih segmenata od najmalobrojnijega društvenog segmenta nije zloupotrijebljen jer nije niti korišten.

Treća mogućnost korištenja veto mehanizma ponajprije je teritorijalne prirode, iako u stvarnosti kod jednoga društvenog segmenta postoji preklapanje teritorijalnoga i personalnoga.⁴⁵ Naime, Ustavom je propisano da se sve odluke u oba doma Parlamentarne skupštine BiH donose većinom glasova onih koji su prisutni i glasaju s tim da će izaslanici i članovi ulagati najveće napore kako bi većina uključivala najmanje jednu trećinu glasova izaslanika ili članova s teritorija svakoga entiteta. Ako većina ne uključuje jednu trećinu glasova izaslanika ili članova s teritorija svakoga entiteta, predsjedavajući i njegovi zamjenici će, radeći kao komisija, nastojati da u roku od tri dana od glasovanja postignu suglasnost. Ako ta nastojanja ne uspiju, odluke će donijeti većinom oni koji su prisutni i glasuju, pod uvjetom da glasovi protiv ne uključuju dvije trećine, ili više, izaslanika ili članova izabranih iz svakoga entiteta.⁴⁶ Analiza postojanja i mogućnosti korištenja veto mehanizma na normativnoj razini pokazuje potvrdu i četvrtoga značajnog načela konsocijacijske demokracije. Analiza je pokazala i specifičnost koja se ogleda u činjenici da najmalobrojniji društveni segment najmanje koristi mogućnost veta. Iz navedenoga se može zaključiti da su neosnovane konstatacije o nepodudarnosti veto mehanizma i demokratskoga uređenja, a posebno one koje u mehanizmu veta vide sredstvo za uspostavljanje tiranije manjine.

Zaključak

Westminsterski model demokracije, odnosno tzv. većinska demokracija dugo je vremena smatrana idealtipom koji je primjenjiv na sve države. No zbilja je pokazala da u pluralnim društvima, koja su podijeljena duž etničkih, religijskih, jezičnih i inih linija rascjepa, većinska demokracija pokazuje

⁴⁵ Do zaključenja rada autorima nije dostavljena informacija od Parlamentarne skupštine BiH koja se odnosi na broj korištenja ovoga mehanizma. Prema starijemu istraživanju koje je obuhvatilo razdoblje od 1997. do 2007. godine od ukupno 260 zakona koji nisu usvojeni 156 zakona nije usvojeno zbog nedostatka entitetske suglasnosti. Od toga broja u 136 slučajeva nije bilo entitetske suglasnosti iz Republike Srpske, dok u 20 slučajeva nije bilo entitetske suglasnosti iz Federacije BiH. Nažalost, nedostaju aktualniji podatci na osnovi kojih bi se moglo donijeti zaključke o ovom mehanizmu. Usp. Ivana Marić (ur.), *Proces odlučivanja u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine – stanje – komparativna rješenja – prijedlozi* –, Konrad Adenauer Stiftung, Sarajevo, 2009., str. 88-90.

⁴⁶ Ustav Bosne i Hercegovine, čl. IV.3.d).

tendenciju asimiliranja manjih društvenih segmenata, tiranije većine kroz široko prihvaćenu ideju prava pojedinaca. Neuvažavanje društvenih segmenata tendencioznom argumentacijom kako bi njihovo institucionalno priznavanje vodilo ugrožavanju prava pojedinca i danas je glavni argument protivnika konsocijacijske demokracije. Sam pojam konsocijacije podrazumijeva udruživanje, vezivanje. Podijeljenim društvima potreban je vezivni čvor oko kojega će graditi povjerenje u institucije. Zbog heterogenosti potreban je ustavni identitet oko kojega će se složiti svi društveni segmenti, a zadatak je konsocijacijske demokracije omogućiti institucionalni put suradnje segmenata.

Druge mogućnosti koje ostaju podijeljenim društvima vode asimilaciji ili separaciji.

Autori su u radu prikazali temeljne razlike između konsocijacijske, konsekusne i većinske demokracije. Nakon teorijske analize izvršena je normativna analiza koja je pokazala da u važećemu pravnom poretku Bosne i Hercegovine postoje četiri temeljna elementa konsocijacijske demokracije: velika koalicija, autonomija segmenata, načelo razmjernosti i veto mehanizam. Suprotno dominirajućemu diskursu prema kojemu veto predstavlja mehanizam za ostvarenje tiranije manjine, analiza je pokazala da je postupak vitalnoga nacionalnog interesa najmanje koristio upravo najmalobrojniji društveni segment.

Autonomija segmenata može se ostvariti kroz različite oblike. Iako su u pozitivnome pravu prisutna asimetrična rješenja tako da kod jednoga društvenog segmenta postoji preklapanje teritorijalnoga i personalnoga, dok kod druga dva društvena segmenta nema takva preklapanja, pravne norme usmjerene su na zaštitu društvenih segmenata.

S obzirom na to da su na normativnoj razini sadržani osnovni elementi konsocijacijske demokracije, opravdano se postavlja pitanje zašto konsocijacijski mehanizmi nisu stabilizirali demokraciju u Bosni i Hercegovini. Prije svega nužna je politička kultura koja će podržavati akomodaciju i konsenzus. Normativno rješenje prema kojemu članovi Predsjedništva trebaju odluke nastojati donositi konsenzusom pokazuju da su i ustavotvorci bili svjesni potrebe konsenzusa i dogovora vođa društvenih segmenata. Preglasavanje je izigravanje toga načela, a veto mehanizam sredstvo sprječavanja takva izigravanja. U ovome slučaju uzrok je nepoštivanje normativnih rješenja i neuvažavanje elemenata konsocijacijske demokracije, a veto mehanizam posljedica je takva ponašanja.

Autori smatraju da bi učinkovitost konsocijacijskih mehanizama bila pospješena ako bi svaki društveni segment bio organiziran kroz federalnu jedinicu. Takvo rješenje bilo bi simetrično, otklonilo bi stalno prisutnu opasnost uspostavljanja tiranije većine i otvorilo mogućnost suradnje elita i svih građana bez straha od uspostavljanja dominacije drugih društvenih segmenata. Institucionaliziranje društvenih segmenata kroz federalnu jedinicu nije uvjet konsocijacijske demokracije, ali u slučaju Bosne i Hercegovine pospješilo bi uspostavu stabilne demokracije. U suprotnome postoji pravna praznina koja omogućuje većemu društvenom segmentu da matematičkom brojnošću i zloupotrebom samoodređenja kao načina determinacije pripadnosti društvenom segmentu ponovno pokuša obezvrijediti mehanizme konsocijacije u Domu naroda Parlamentarne skupštine i Predsjedništvu Bosne i Hercegovine.

NORMATIVE ANALYSIS OF THE ELEMENTS OF CONSOCIATION DEMOCRACY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract

In the paper, the authors analyze consociational democracy as a special model of democracy for divided societies. Since there are more social segments in divided societies, the application of the mechanisms of majoritarian democracy can threaten minority segments and thus take on an anti-democratic character. In the paper the authors will define the consociational model of democracy, make a comparison between consociational, consensus and majority democracy and examine the existence of this model at the normative level in Bosnia and Herzegovina. Since there are conflicting opinions as to whether consociational democracy should be applied in Bosnia and Herzegovina, the authors will demonstrate that consociational democracy exists on a normative level by examining the presence of social segments and the four fundamental principles of consociational democracy in the domestic legal order: great coalitions of leaders of all social segments, the autonomy of segments, the principle of proportionality and the veto mechanism for the protection of social segments. The analysis will also show that the mechanisms of consociational democracy, especially the often disputed veto mechanism, did not lead to the establishment of the tyranny of the minority. The vital national interest procedure as a kind of veto mechanism in the House of Peoples of the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina was applied in approximately 90% of cases by the most numerous social segment in Bosnia and Herzegovina. Therefore, the key question is not whether consociational democracy should be applied, but how to improve the efficiency of consociational mechanisms in order to achieve a stable democracy.

Keywords: *consociational democracy; majority democracy; consensus democracy; divided society; social segments.*